

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

**R.D.DO‘SMURATOV,
B.YU.MENGLIQULOV**

**QISHLOQ XO‘JALIGIDA
BUXGALTERIYA HISOBI VA
STATISTIKA ASOSLARI**

(O‘quv qo‘llanma)

TOSHKENT - 2014

UO‘K: 657.1(075)
KBK 32.81ya73
D-32

D-32 Dusmuratov Radjapbay Davlatbayevich, Mengliqulov Baxtiyor Yusupovich. Qishloq xo‘jaligida buxgalteriya hisobi va statistika asoslari. –T.: «Fan va texnologiya», 2014, 392 bet.

ISBN 978–9943–4265–3–5

O‘quv qo‘llanma 600000-«Qishloq va suv xo‘jaligi» bilim sohasining 5620200-Agronomiya (dehqonchilik mahsulotlari bo‘yicha), 5620300-O‘simliklar himoyasi va karantini, 5620400-Qishloq xo‘jalik ekinlari seleksiyasi va urug‘chiligi, 5620500-Qishloq xo‘jalik mahsulotlarini yetishtirish, saqlash va ularni dastlabki qayta ishlash texnologiyasi, 5620900-IPakchilik, 5140900-Kasb ta‘limi (5620200-Agronomiya) bakalavriat yo‘nalishlari bo‘yicha namunaviy dastur asosida yozilgan.

Xo‘jalik hisobi, uning turlari, buxgalteriya hisobining mohiyati, maqsadi va vazifalari, axborotdan foydalanuvchilarning har xil toifalari, buxgalteriya hisobining predmeti va metodi, balansning mohiyati va tuzilishi bozor iqtisodiyoti sharoitidan kelib chiqqan holda yoritilgan. Shuningdek, buxgalteriya hisobining schotlari va ikki yoqlama yozuv, hujjatlashtirish, inventarizatsiya, baholash va kalkulyatsiya, analitik va sintetik hisobning xususiyatlari tushunarli va batafsil bayon qilingan.

Qishloq xo‘jalik korxonalarida ta‘minot, ishlab chiqarish hamda sotish jarayonlarini hisobga olishning xususiyatlarini yoritish muhim o‘rin egallagan., hisob registrlari va shakllari, buxgalteriya hisobotining mohiyati va ahamiyati etarli darajada bayon etilgan.

Statistikaning mazmuni, ahamiyati, predmeti va metodi hamda qishloq xo‘jalik statistikasining xususiyatlari yoritilgan. Xususan, dehqonchilik va chorvachilik statistikasi, qo‘llaniladigan statistik metodlar hamda ularning amaliy ahamiyati aniq misollar bilan keltirilgan.

O‘quv qo‘llanma qishloq xo‘jalik oliy o‘quv yurtlarining noiqtisod bakalavriat yo‘nalishlari talabalari mo‘ljallangan. Shuningdek, qishloq xo‘jalik kollejlarning o‘qituvchilari, amaliyotdagi buxgalter-iqtisodchilar, tadbirkorlar va fermerlar ham foydalanishlari mumkin.

UO‘K: 657.1(075)
KBK 32.81ya73

Mas’ul muharrir:

S.Sh.Xolmirzayeva – filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

Taqrizchilar:

Ibragimov A.K. – O‘zbekiston Respublikasi Bank-moliya Akademiyasi, Buxgalteriya hisobi, tahlil va audit kafedrasini mudiri, i.f.d., professor;

Saidakbarov X.X. – Toshkent davlat agrar universiteti Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti kafedrasini mudiri, i.f.n. dotsent.

ISBN 978–9943–4265–3–5

© «Fan va texnologiya» nashriyoti, 2014.

KIRISH

Iqtisodiyotni modernizatsiya qilish va bozor munosabatlari buxgalteriya hisobining qo'llanilish chegaralarini kengaytirmoqda. Jumladan, yangi hisob obyektlari vujudga kelmoqda va buning natijasi sifatida hisob axborotlaridan foydalanuvchilarning yangi turlari paydo bo'lmoqda. Shu bois, buxgalteriya hisobi oldiga uni yangi sharoitlarga moslashtirish bo'yicha vazifalar qo'shilmogda. Hisob axborotlari hajmining doimiy o'sib borishi, uning sifatiga zarar etkazmasdan, buxgalteriya hisobi shakllari va uslublarini yanada takomillashtirib borishni, EHM yordamida dastlabki hisob axborotlarini ro'yxatga olish va ishlov berish vaqtini qisqartirishni taqozo etmoqda.

Bozor munosabatlari rivojlanishi natijasida boshqaruvning axborotlarga talabi ham kuchaymoqda. Uning asosini esa buxgalteriya hisobining axborot tizimi tashkil etadi. Bu axborot tizimining ajralib turuvchi belgilari: to'liqlik, hujjat bilan asoslanganlik, pul o'lchovining qo'llanilishi va boshqalar bo'lib, hisob axborotlarini shakllantirish va umumlashtirish hamda ichki va tashqi axborotdan foydalanuvchilarga etkazish imkonini beradi. Shu bilan birga, axborotdan foydalanuvchilar korxonaning moliya-xo'jalik faoliyati to'g'risida aniq tasavvurga ega bo'ladilar.

Fanning maqsadi buxgalteriya hisobining obyektlari va subyektlari; schotlar tizimi va ikki yoqlama yozuv, xo'jalik muomalalarini hisobga olish, dastlabki hujjatlarni yuritish, qishloq xo'jaligi korxonalarida statistik usullarni qo'llash, statistik ko'rsatkichlarni aniqlash, ishlab chiqarish jarayonlarini statistik tahlil etish to'g'risidagi bilimlarni berishdan iborat.

Fanning vazifalari talabalarga buxgalteriya hisobining nazariy asoslari, qishloq xo'jaligida buxgalteriya hisobini tashkil etish va yuritish, buxgalteriya balansi, uning tuzulishini, xo'jalik jarayonlarini hisobga olish va ularning natijalari asosida hisobot tuzish to'g'risidagi bilimlarni, statistikaning nazariy asoslarini, umumlashtiruvchi ko'rsatkichlarini va ularning mohiyatini, moliya-xo'jalik faoliyati natijalarini tavsiflovchi iqtisodiy ko'rsatkichlarni hisoblash usullarini va statistik tahlil etishni o'rgatishdan iborat.

Fanning namunaviy dasturiga muvofiq talabalarning bilimi, uquvi va ko‘nikmasiga quyiladigan talablar quyidagilardan iborat:

- buxgalteriya hisobi va statistikaning nazariy asoslarini;
- qishloq xo‘jaligida buxgalteriya hisobining tashkil etish va yuritishni;
- xo‘jalik jarayonlari va moliyaviy natijalarni hisobga olishni;
- qishloq xo‘jaligi statistikasini tashkil qilishni *bilishi* lozim.
- buxgalteriya hisobi va statistikaning asosiy tushunchalarini bilish;
- qishloq xo‘jaligida buxgalteriya hisobini yuritish;
- hujjatlarni to‘ldirish, jamlash va ulardagi ma’lumotlarni qayta ishlash;
- statistik kuzatishni tashkil etish;
- ommaviy-ijtimoiy hodisalar haqidagi ma’lumotlarni jamlangan ko‘rinishga keltirish *o‘quviga ega bo‘lishi* kerak.
- buxgalteriya hisobi va statistikaning usullari;
- xo‘jalik jarayonlari va moliyaviy natijalarni hisobga olish hamda moliyaviy hisobot tuzish;
- statistik tahlil usullarini va ularning ijtimoiy hodisalarni tahlil qilishda qo‘llanishi yuzasidan *ko‘nikmalarga ega bo‘lishi* lozim.

Ushbu fan «Iqtisodiyot nazariyasi», «Iqtisodiy tahlil», «Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti va menejmenti», «Oliy matematika», «Falsafa» kabi fanlar bilan uzviy bog‘liq.

Qishloq xo‘jaligida, xususan fermer xo‘jaliklarida buxgalteriya hisobi va hisobotini amaliy jihatdan yaxshilashda «Fermer xo‘jaliklarida buxgalteriya hisobining soddalashtirilgan tizimini tashkil etish to‘g‘risida»gi Nizom muhim amaliy ahamiyatga ega. Shuning uchun o‘quv qo‘llanmada buxgalteriya hisobini tashkil etish va yuritishda ustun darajada mazkur Nizomga asoslanildi.

O‘quv qo‘llanmaning kirish, I-VII boblari iqtisod fanlari doktori, professor R.D.Do‘smuratov, VIII-X boblari iqtisod fanlari nomzodi, dotsent B.Yu.Mengliqulovlar tomonidan yozilgan.

Albatta, kitob kamchiliklardan holi bo‘lmasligi mumkin. Uni mazmun va shakl jihatdan yaxshilash borasida bildiriladigan barcha fikr-mulohazalar va takliflar uchun oldindan minnatdorchilik bildiramiz.

Mualliflar

I BOB. BUXGALTERIYA HISOBINING MOHIYATI, PREDMETI VA METODI

1.1. Xo‘jalik hisobining mohiyati va funksiyalari

Mamlakatni modernizatsiya qilish va iqtisodiy-ijtimoiy rivojlantirish, innovatsiya jarayonlarini jadallashtirish va bozor iqtisodiyoti sharoitida ishlab chiqarish samaradorligini oshirish muhim ahamiyatga ega. Iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida asosiy e‘tiborni moddiy, mehnat va moliyaviy resurslardan oqilona va samarali foydalanishga, unumsiz sarflarni va nobudgarchiliklarni bartaraf qilishga qaratmoq kerak. Bunday ulkan ishlarni amalga oshirishda buxgalteriya hisobining roli beqiyosdir.

Ma‘lumki, jamiyat taraqqiyotining asosini moddiy ne‘matlar ishlab chiqarish tashkil etadi. Bu jarayonda kishilar iste‘mol buyumlarini: oziq-ovqat, kiyim-kechak, poyafzal hamda mehnat vositalarini; mashinalar, inshootlar, asbob-uskunalar va hokazolar yaratadilar. Ishlab chiqarishdan olingan mahsulotlar esa sotiladi, taqsimlanadi va iste‘mol qilinadi. Bunday uzluksiz davom etadigan ishlab chiqarish, sotish (ayirboshlash) va iste‘mol jarayonlari ijtimoiy takror ishlab chiqarishning mohiyatini tashkil etadi.

Ijtimoiy takror ishlab chiqarish jarayonlarini boshqarish uchun esa ularni muntazam ravishda nazorat qilib, ushbu jarayonlarda sodir bo‘layotgan miqdor va sifat o‘zgarishlarini tavsiflovchi ko‘rsatkichlarga ega bo‘lish kerak.

Ijtimoiy takror ishlab chiqarish jarayonlari mazmunan xo‘jalik yurituvchi subyektlarda sodir bo‘ladigan jarayonlar yig‘indisidan iboratdir. Shuning uchun iqtisodiyotning ayrim bo‘g‘inlaridagi ishlab chiqarish, sotish, ayirboshlash va iste‘mol jarayonlarini tavsiflovchi miqdor ko‘rsatkichlarining yig‘indisi takror ishlab chiqarish jarayonlari va ijtimoiy turmushdagi boshqa jarayonlarni butunligicha tavsiflay oladi.

Xo‘jalik jarayonlarini va ularning natijalarini nazorat qilish *kuzatish, o‘lchash va ro‘yxatga olish* orqali amalga oshiriladi. Kuzatish orqali korxonalar va tashkilotlarning moliya-xo‘jalik faoliyatini tashkil etuvchi ko‘p sonli va turli xil faktlarga ega bo‘linadi. Bu faktlarni esa ma‘lum o‘lchov birliklarida ifodalash hamda tegishli ravishda guruh-

larga ajratib ro'yxatga olib borish zarur. Shu tariqa xo'jalik faoliyatiga baho berish uchun zarur ma'lumotlarga ega bo'linadi.

Shunday qilib, hisob yuritish xo'jalik faoliyatini boshqarish, keng ma'noda esa butun ijtimoiy ishlab chiqarishni, ya'ni jamiyatni boshqarish uchun zarur ekan. Boshqacha qilib aytganda, hisobot yuritish deb ijtimoiy takror ishlab chiqarish jarayonlarini nazorat qilish va ularni boshqarishni ta'minlash maqsadida, bu jarayonlarni miqdor jihatdan aks ettirib, sifat jihatdan tavsiflashga aytiladi. Demak, hisob yuritish boshqarishning ajralmas qismi ekan.

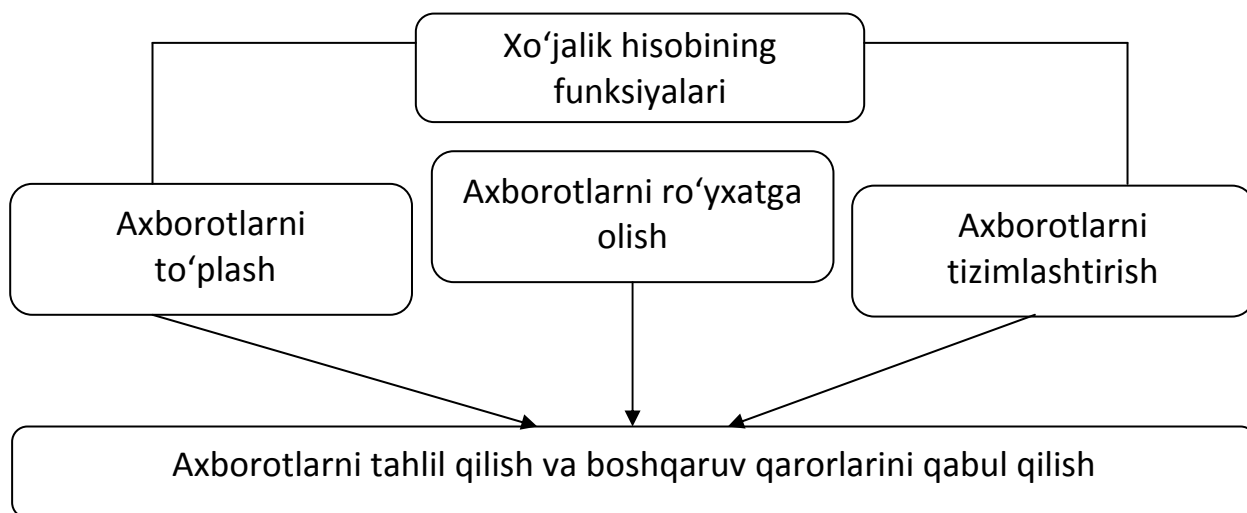
Kishilik jamiyatining dastlabki bosqichlarida hisob butun jamoaga ishlab chiqarish va iste'mol uchun qanday mehnat qurollari va mehnat buyumlari zarurligini bilish maqsadida kerak bo'lgan bo'lsa, jamiyat sinflarga bo'lingandan keyingi ijtimoiy-iqtisodiy bosqichlarda esa hukmron sinfning manfaatini himoya qilib kelgan. Boshqacha qilib aytganda, sinflar mavjud jamiyatda hisob yuritish o'zgarib, takomillashib va uning roli oshib borgan. Bozor munosabatlarini rivojlantirish bo'yicha hukumat qabul qilgan qarorlarni hayotga tadbiiq qilishda, korxonalarni xususiylashtirish va tadbirkorlikni rivojlantirish sharoitida hisob va statistikaning roli yana ham oshib bormoqda. Bunday ulkan vazifalarni amalga oshirish uchun hisob ma'lumotlariga ishlov berishni kompyuterlashtirish, hisobning ilg'or shakl va uslublarini qo'llash, hisob ishlariga sarflanadigan mablag'lar va mehnat sarflarini kamaytirishga yerishish zarur.

Har bir xo'jalik fakti hisobda korxonada faoliyatining ham miqdor, ham sifat jihatlarini tavsiflaydigan ko'rsatkichlarga aylanadi. Bular ayrim mahsulot turlarining haqiqiy tannarxi, korxonada faoliyatining moliyaviy natijalari va boshqalar.

Xo'jalik hisobi xo'jalik yurituvchi subyektini boshqarishda foydalaniladigan axborot tizimidan iborat bo'lib, unda korxonada faoliyatida sodir bo'ladigan barcha jarayonlar va hisob obyektlarining holati to'g'risidagi miqdor va sifat ko'rsatkichlari haqidagi axborotlar ma'lum qoidalar va standartlar bo'yicha ularni boshqarish uchun ilmiy asoslangan qoidalarga muvofiq qayd qilinadi, o'lchanadi, ishlov beriladi, to'planadi va guruhlanadi. Xo'jalik hisobi keng qamrovli va tulaqonli bo'lishi hamda korxonada iqtisodiyotini boshqarish vazifalari to'liq va o'z vaqtida amalga oshirishga yo'naltirilgan, ya'ni boshqaruv tizimi uchun foydali bo'lishi lozim.

Xo'jalik hisobining mohiyatini uning funksiyalari orqali mufassal ochib berish mumkin (1.1-rasm).

Xo‘jalik hisobi keng ma’noda boshqaruv funksiyasi bo‘lib, kishilik jamiyatining dastlabki bosqichlaridayoq ijtimoiy foydali mehnatning mustaqil turi sifatida ajralib chiqqan.



1.1-rasm. Xo‘jalik hisobining funksiyalari

Xo‘jalik hisobi hamma vaqt, har qanday ijtimoiy-iqtisodiy tuzumda ham, o‘zining mohiyatiga ko‘ra boshqaruv apparatini axborot bilan ta’minlashga mo‘ljallangan.

Shunday qilib, xo‘jalik hisobi – xo‘jalik faktlarini, hodisalarini va jarayonlarini boshqarish, nazorat va tahlil qilish maqsadida ularni kuzatish, o‘lchash, ro‘yxatga olish va umumlashtirish tizimidir. Xo‘jalik hisobi negizida uchala hisob turining (*operativ, statistik va buxgalterlik*) o‘zaro bog‘liqligini ifodalaydigan boshqaruv obyektining faoliyat ko‘rsatish modeli tuziladi. Ular bir-birlarini o‘zaro to‘ldiradilar va ko‘p hollarda bir xil axborotlardan foydalanadilar (hisobning turlari va ularning qiyosiy tavsifi 1.3- paragrafda batafsil bayon qilingan).

1.2. Xo‘jalik hisobida qo‘llaniladigan o‘lchovlar

Xo‘jalik yurituvchi subyekt faoliyati to‘g‘risidagi axborotlar, agar barcha hisobga olingan resurslar va xo‘jalik jarayonlari hisob o‘lchovlarida ifodalansa, axborotdan foydalanuvchilar extiyojini qondiradi.

Hisob o‘lchovlari – xo‘jalik resurslari va jarayonlarini o‘lchash va hisoblash asosida xo‘jalik yurituvchi subyektning har xil extiyojlari uchun ko‘rsatkichlarni shakllantiradigan o‘lchov birliklari.

Xo‘jalik mablag‘larini va jarayonlarini hisobda miqdoriy aks ettirish uchun *natural, mehnat va pul o‘lchovlaridan* foydalaniladi.

Natural o‘lchovlar – hisob obyektlarini og‘irlik (kg, s, t), hajm (m.kub, litr), uzunlik (mm, sm, m, km), maydon (kvadrat metr, ga) va boshqa o‘lchovlarda ifodalash uchun qo‘llaniladi.

Natural o‘lchovlarda yuritiladigan hisob miqdoriy yoki natural hisob deb ham ataladi. Miqdoriy hisob asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, o‘rnatiladigan asbob-uskunalar, xom ashyo va Materiallar, tayyor mahsulotlar va boshqa hisob obyektlarini natural (fizik) hajmi to‘g‘risida axborotlar bilan ta‘minlashdan iborat.

Bunday o‘lchovlar xo‘jalik mablag‘larining saqlanishini hamda xo‘jalik faoliyatiga tezkor rahbarlik qilishni ta‘minlaydi. Natural o‘lchovlar bir xildagi xo‘jalik mablag‘larini hisobga olishda qo‘llaniladi. Turli xil natural ko‘rsatkichlarini jamlash mumkin emas. Shuning uchun ham har xildagi xo‘jalik mablag‘larini tavsiflovchi umumlashgan ma‘lumotlarni olishda bunday ko‘rsatkichlardan foydalanib bo‘lmaydi.

Sarflangan ish vaqtini hisobga olish uchun **mehnat o‘lchovidan** foydalaniladi. Mehnat o‘lchovlari – kishi/kuni, kishi/soati, norma/soat va boshqalarda ifodalanadi. Mehnat o‘lchovlari ko‘p hollarda natural o‘lchovlar bilan birga qo‘llaniladi. Masalan, bir ishchi bir soatda yoki bir kunda qancha miqdorda mahsulot ishlab chiqargan va h.k. Ular asosan vaqtbay ishlovchilarga ish haqi hisoblashda, ishbay ishlovchilarning normalarini bajarishini nazorat qilishda, mehnat unumdorligini o‘rganishda va hokazolarda qo‘llaniladi.

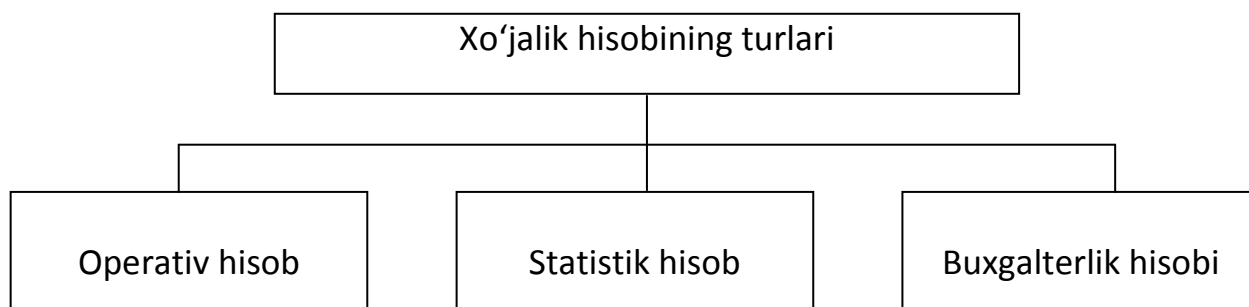
Shunday qilib, mehnat o‘lchovlari, natural o‘lchovlari kabi qat’iy belgilangan qo‘llanilish chegaralariga ega.

Turli xildagi xo‘jalik mablag‘larini, xo‘jalik ehtiyojlarini, hisoblashuv va kredit munosabatlarini hisobda aks ettirishda hamda xo‘jalik faoliyatining yakunini pul ifodasida chiqarishda **pul o‘lchovi** qo‘llaniladi. U tovar-pul munosabatlari mavjudligi, mablag‘lardan juda tejab foydalanish, raqobatbardoshlikni ta‘minlash va tadbirkorlikni rivojlantirish bilan bevosita hamda chambarchas bog‘liqdir.

Pul o‘lchovi ko‘pincha natural va mehnat o‘lchovi bilan birga qo‘llaniladi. Masalan, ishlab chiqarilgan mahsulot qiymatini aniqlash uchun bu mahsulot miqdorini va bahosini, ishchiga ish haqi hisoblash uchun esa, ishchi tomonidan ishlangan kunlar va vaqt birligi uchun to‘lanadigan haq summasini bilish zarur.

1.3. Xo‘jalik hisobining turlari va ularning tavsifi

Mamlakatimizdagi ayrim xo‘jalik yurituvchi subyektlarning serqirra moliya-xo‘jalik faoliyatini har tomonlama aks ettirish uchun har xil hisob turlaridan foydalaniladi (1.2-rasm).



1.2-rasm. Xo‘jalik hisobining turlari

Ularning har biri o‘z predmetiga mos bo‘lgan hisob obyektlariga va mazkur predmetni o‘rganadigan o‘z metodiga ega bo‘lganliklari bois mustaqildirlar. Ayni vaqtda ulardan har birining mustaqilligi o‘zaro bog‘liqlik va bir-birini taqozo qilishidan mustasno emas.

Hisobning har bir turi bir xildagi xo‘jalik jarayonlarining turli jihatlarini o‘rganib, axborotdan foydalanuvchilarni qiziqtiradigan axborot oqimlarining alohida bosqichlarda kesishishiga to‘sqinlik qilmaydi. Bu hisobning barcha turlariga taalluqli bo‘lgan, ular uchun juda muhim bitta xususiyat tufayligina mumkin. U ham bo‘lsa, yuqorida ko‘rib chiqilgan uchta: natural, mehnat va pul o‘lchovlarining uchala hisob turida ham qo‘llanilishidir. Shu boisdan, hisobning uchta turini alohida va batafsil ko‘rib chiqamiz.

Operativ hisob rejalarning bajarilishini nazorat qilish va ishlab chiqarishga tezkor rahbarlikni amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan kundalik ma’lumotlarni olish va umumlashtirishga xizmat qiladi. U tadbirkorlikni rivojlantirishda muhim ahamiyatga egadir. Operativ hisob yordamida korxonalar resurslari va ular miqdorining o‘zgarishini joriy tartibda kuzatish, buxgalterlik va statistik hisobda aks ettirilmaydigan qator ma’lumotlarni ko‘rsatish mumkin. Masalan, ishlab chiqarish me’yorlarining bajarilishi, shartnoma majburiyatlarining bajarilishi, mashina va qurilmalardan foydalanish darajasi va hokazolar hisobga olinadi.

Operativ hisob xo‘jalikka tezkor rahbarlik qilishni ta’minlash uchun iqtisodiy ma’lumotlarni to‘plashda bevosita xo‘jalik bo‘linma-

larida amalga oshiriladi. Ayrim operativ hisob ma'lumotlaridan faqat bevosita korxonada foydalanilib qolmasdan, balki ular korxonaga rahbarlik qiluvchi yuqori tashkilotlarda, hatto iqtisodiyot tarmoqlari miqyosida alohida operativ hisobot ko'rinishida ham umumlashtirilishi mumkin. Bunday hisobotlardan esa, mahsulot ishlab chiqarish miqdori va sifati, xom-ashyo bilan ta'minlanganlik darajasi, hosilni yig'ishtirishning borishi to'g'risidagi va boshqa ma'lumotlarni olishda foydalaniladi.

Nazorat qilinayotgan xo'jalik muomalalarining mazmuniga ko'ra operativ hisobda natura va mehnat o'lchovlari, ayrim hollarda esa pul o'lchovlari qo'llaniladi.

Ta'kidlanganidek, operativ hisob tomonidan boshqaruv apparatiga taqdim etiladigan axborot kundalik xo'jalik muomalalari alohida qismlarining mazmuni to'g'risida javob bera olishi sababli zarur. Mazkur axborotning vaqt oralig'ida chegaralanganligi – operativ hisobning birinchi ajralib turuvchi belgisi hisoblanadi.

Bunday axborotlarni hisobning boshqa turlaridan olish ularga g'ov bo'lishi va quyilgan vazifalarni hal etishga tizimli yondashuvni qo'llashni yuzaga chiqarmasligi mumkin. Shuning uchun ushbu bo'shliqni o'z tabiatiga ko'ra bir xil bo'lmagan, operativ hisob to'ldiradi. Operativ hisob xo'jalik hisobiga xos bo'lgan uchala o'lchovdan foydalansa ham, shunga qaramasdan, pul o'lchovidan foydalanish unda cheklangan. Bu operativ hisobda asosan doimiy ravishda umumlashtirish talab qilinmaydigan, ayrim bir xil xo'jalik muomalalari aks ettirilishi bilan bog'liq. Mazkur hisob turining farq qiluvchi ikkinchi belgisi ham mana shundan iborat.

Bunday axborotlarni olishning tezkorligi operativ hisobning uchinchi farq qiluvchi belgisi hisoblanadi. Operativ axborotlarni olishga bo'lgan talablarning soddalashtirilishi shundan kelib chiqadi. Operativ hisob axborotlari hujjatlashtirilmaganligi bois, ular yuridik dalillovchi kuchga ega emas. Agar operativ hisob axborotlarining tayinlanishidan kelib chiqiladigan bo'lsa, bunday dalillash shart emas. Operativ hisobning to'rtinchi farqlovchi belgisi mana shundan iborat.

Operativ axborotlar, odatda, og'zaki, telefon yoki telegraf, tele-
tayp orqali uzatiladi. Ayrim hollarda bunday axborotlar ma'lumotnoma, xizmat yozuvi va boshqa ko'rinishda rasmiylashtirilib, bu operativ hisobot tuzish deb qaralishi mumkin. Zarur hollarda operativ hisobda statistik va buxgalterlik hisobdan olingan axborotlar ham qo'llaniladi. Bu operativ hisobning beshinchi o'zishga xos belgisidir. Hisobning



Bu tanishuv parchasidir. Asarning to'liq versiyasi <https://kitobxon.com/oz/asar/56> saytida.

Бу танишув парчасидир. Асарнинг тўлиқ версияси <https://kitobxon.com/uz/asar/56> сайтида.

Это был ознакомительный отрывок. Полную версию можно найти на сайте <https://kitobxon.com/ru/asar/56>